

Ulusal, Uluslararası ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesleri

ULUSAL YETERLİLİK ÇERÇEVELERİ

Ulusal yeterlilik çerçevesi (UYÇ), bir ülkede var olan yeterlilikleri tanımlamak, belirlenmiş ölçütlere göre sınıflandırmak ve karşılaştırmak için kullanılan, seviyelerden oluşan ilkeler ve kurallar bütünüdür. UYÇ, bir ülkede bulunan yeterlilik sistemlerini bütünleştirmekte ve yeterlilik sistemleri arasında eşgüdümü sağlamakta; yeterliliklerin kalite standartları çerçevesinde daha şeffaf ve tanımlanabilir olmasını ve öğrenenlerin yeterlilikler arasında yatay ve dikey hareketliliğini kolaylaştırmaktadır.

UYÇ'ler genel olarak;

- Mevcut yeterliliklerin sınıflandırılması için referans çerçevesi,
- Yeni yeterliliklerin tasarlanması için kaynak,
- Eğitim-öğretim programlarının öğrenme kazanımlarına dayalı olarak geliştirilmesi için dayanak,
- Önceki öğrenmelerin tanınması için uygun süreçlerin hazırlanabileceği bir ortam,
- Yeterliliklerin karşılıklı tanınması için araç olarak kullanılmaktadır.

Dünyada birçok ülke UYÇ yaklaşımını benimsemiş, bunların birçoğu UYÇ'yi geliştirmiş ve bazıları da UYÇ'yi uygulama aşamasına geçmiş durumdadır. Birleşik Krallık ülkeleri, İrlanda, Fransa, Danimarka, Portekiz, Malta, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika gibi farklı kıtalarda yer alan birçok ülke, ulusal yeterlilik çerçevesini hazırlayıp uygulamaya koymuştur.

Çeşitli ülkelerin UYÇ'lerini uygulamaya başlaması, UYÇ'ler arasında karşılaştırma yapılması ve UYÇ'lerin birbirleriyle ilişkilendirilmesi gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda; UYÇ'lerin karşılaştırılmasını kolaylaştırmak ve UYÇ'ler arasında bağlantı kurmak için "üst çerçeveler" geliştirilmiştir. Avrupa'da uluslararası referanslama sistemleri kapsamında, "Hayat Boyu Öğrenme için Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ)" ve "Avrupa Yükseköğretim Alanı Yeterlilikler Çerçevesi (AYA-YÇ)" olmak üzere iki üst çerçeve bulunmaktadır.

- AYÇ, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından 23 Nisan 2008 tarihinde 2008/C 111/01 sayılı Tavsiye Kararıyla kabul edilmiştir. AYÇ, Avrupa'daki yeterliliklerin şeffaflığının sağlanması, yeterliliklerin farklı ülkeler arasında taşınmasının teşvik edilmesi, yeterliliklerin tanınması ve farklı UYÇ'ler arasında karşılaştırma yapılabilmesi için bir üst-çerçeve görevi görmektedir. AYÇ'nin temelini; bilgi, beceri ve yetkinliklerin tanımlandığı sekiz seviye oluşturmaktadır. AYÇ Tavsiye Kararına katılım sağlayan 36 ülke, UYÇ'lerini AYÇ ile ilişkilendirmeyi ve Tavsiye Kararında sunulan uygulama takvimine uymayı taahhüt etmiştir. Ayrıca bu ülkeler, UYÇ'leri ile AYÇ arasındaki ilişkileri koordine edecek ulusal koordinasyon noktaları belirlemiştir. Ülkemizin AYÇ Ulusal Koordinasyon Noktası olan "Meslekî Yeterlilik Kurumu", 2008 yılı Aralık ayından itibaren AYÇ Danışma Grubunda ülkemizi temsil etmektedir.
- Bologna Süreci, 49 üye ülkede karşılaştırılabilir, rekabetçi ve şeffaf bir yükseköğretim alanı oluşturmak için sürekli iyileştirilen, dinamik ve ortak bir anlayışa dayalı süreçlerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bologna Sürecindeki temel girişimlerden biri, AYA-YÇ'nin geliştirilmesi ve hayata geçirilmesidir. Türkiye'de Bologna Süreci kapsamındaki çalışmalar Yükseköğretim Kurulu (YÖK) sorumluluğunda yürütülmektedir.

Bu doğrultuda, Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) hazırlanmış ve uygulanmaktadır.

Yukarıda sözü edilen iki üst çerçevenin ortak noktaları, "öğrenme kazanımları"na dayalı olmaları ve seviyelerden oluşmalarıdır.

Kullanım Amaçları

Farklı ülkeler tarafından oluşturulmuş UYÇ'ler, ulusal eğitim, öğretim ve yeterlilik sistemlerini çeşitli biçimlerde etkilemektedir. UYÇ'ler üzerine yapılan birçok çalışmada UYÇ'ler, amaçlarına, tasarımlarına ve

uygulama süreçlerine bağlı olarak üç ana sınıfa ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, mevcut yeterlilik sistemlerinin tanımlarını iyileştiren; öğrenenler, eğitim ve istihdam politikalarını belirleyen ve uygulayan taraflar için uygun seçenekleri ortaya koyarak şeffaflığı artıran ve var olan sistemden daha etkili bir şekilde yararlanılmasını amaçlayan “iletişim çerçeveleri”dir. İkincisi; var olan sistemi, tutarlılık, uygunluk ve kalite açısından güçlendirerek büyük ölçüde iyileştiren, yeterliliklere erişim için yeni yollar ve programlar geliştiren veya paydaşların rol ve sorumluluklarının paylaşımını değiştiren “reformist çerçeveler”dir. Sonuncusu ise eğitim öğretim sistemlerini dönüştürmeyi ve yeni sistemler geliştirilmesine öncülük etmeyi amaçlayan “dönüştürücü çerçeveler”dir.

Hedefleri

UYÇ'lerini oluşturan Avrupa ülkelerinin çerçeveleri incelendiğinde UYÇ'lerin ortak hedefleri;

1. Eğitim ve öğretimde uluslararası şeffaflığı artırmak ve yeterliliklerin karşılaştırılmasını ve aktarılmasını sağlamak,
2. Ulusal yeterlilik sistemlerinin şeffaflığını artırmak,
3. Hayat boyu öğrenmeyi teşvik etmek,
4. Eğitim ve öğretimde öğrenme kazanımlarına dayalı bir yaklaşım kullanma eğilimini desteklemek ve hızlandırmak,
5. Aktarım ve ilerleme sağlamak için eğitim ve öğretim sistemlerinin geçirgenliğini ve esnekliğini artırmak,
6. Yaygın ve serbest öğrenmelere geçerlilik kazandırmak,
7. Yeterlilikler arasındaki tutarlılığı artırmak,
8. Kalite güvencesi için referans noktası sağlamak,
9. Paydaşlar arasında işbirliğini güçlendirmek ve iş piyasası ile daha yakın ilişkiler kurmaktır.

ULUSLARARASI (REFERANS) YETERLİLİKLER ÇERÇEVELERİ

AVRUPA:

- **Avrupa Yükseköğretim Alanı için Yeterlilikler Çerçevesi** (*The overarching framework for qualifications of the EHEA*): “QF - EHEA”: Bologna Süreci-Bergen Kararı, 19-20 Mayıs 2005: Sadece yükseköğretim yeterlilikleri için geliştirilmiştir.
- **Yaşam Boyu Öğrenim için Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi** (*European Qualifications Framework for Lifelong Learning*): “EQF-LLL”: Avrupa Parlamentosu ve Konseyi 23 Nisan 2008: Formal, informal ve yaygın öğrenme yolları ile kazanılmış, ilk, orta ve yükseköğretim düzeyinde mesleki eğitim de dahil olmak üzere tüm yeterlilikleri kapsamaktadır.

DİĞER:

- **Karayıpler Topluluğu Yeterlilikler Çerçevesi (2002)**
- **Güney Afrika Yeterlilikler Çerçevesi (2005)**
- **Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN, 2007)**

TÜRKİYE YETERLİLİK ÇERÇEVELERİ

Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Temeli

Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ); Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) ile uyumlu olacak şekilde tasarlanan; ilk, orta ve yükseköğretim dâhil, meslekî, genel ve akademik eğitim ve öğretim programları ve diğer öğrenme yollarıyla kazanılan tüm yeterlilik esaslarını gösteren ulusal yeterlilikler çerçevesidir. TYÇ, ülkemizde eğitim ve öğretim sistemi içerisinde bütün öğrenme ortamlarında ve çeşitli seviyelerde kazanılan kalite güvencesi sağlanmış tüm yeterlilikleri kapsamaktadır.

AYÇ'de “yeterlilik”;

“Yetkili bir otorite tarafından bireyin öğrenme kazanımlarını belirli ölçütlere göre edindiğinin bir değerlendirme ve geçerlilik kazandırma (doğrulama) sürecinin sonunda tanınması halinde elde edilen resmi çıktıdır.”

(2008/C 111/01 sayılı Tavsiye Kararı, 2008)

TYÇ Yönetmeliğinde “yeterlilik”;

“Sorumlu kurum tarafından bireyin öğrenme kazanımlarını belirli ölçütlere göre edindiğinin bir değerlendirme ve geçerlilik kazandırma sürecinin sonunda tanınması halinde elde edilen resmi belgedir.”

(TYÇ Yönetmeliği, Madde 3)

Yönetmelikteki “yeterlilik” tanımı ile AYÇ’de kullanılan “yeterlilik” tanımı uyumlu olup; TYÇ’de yer alacak yeterliliklerin öğrenme kazanımları yaklaşımıyla hazırlanarak bir değerlendirme ve geçerlilik kazandırma süreci sonunda tanınması gerektiğini ve TYÇ’nin bu temelde tasarlandığını göstermektedir.

Eğitim Öğretim ve Yeterlilik Sistemlerinin Mevcut Durumu

TYÇ tasarımıyla ülkemiz eğitim ve öğretim sisteminin felsefesi, yapısı ve TYÇ ile doğrudan ilgili temel özellikleri dikkate alınmıştır.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu gereğince, millî eğitim sistemi vatandaşların eğitim gereksinimlerini karşılamak için bütünlük bir yapıda tasarlanmış olup okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında sunulan “örgün eğitim ve öğretim” ile hayat boyu öğrenme kapsamında sunulan “yaygın eğitim ve öğretim”den oluşmaktadır. Hem örgün hem de yaygın eğitim ve öğretimde uzaktan eğitim ve açık öğretim seçenekleri bulunmaktadır.

Örgün Eğitim ve Öğretim

Türkiye’de yükseköğretim, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından koordine edilen ve yükseköğretim kurumları tarafından ortaöğretim sonrasında sağlanan tüm akademik ve meslekî eğitim ve öğretimi kapsamaktadır.

Yükseköğretim, Bologna Süreci bağlamında tanımlanan üç ana seviye (lisans, yüksek lisans ve doktora) ile bir kısa seviyeden (ön lisans) oluşmaktadır. Birinci ve ikinci seviyenin (lisans-yüksek lisans) bütünlük olduğu programlar olan dış hekimliği, eczacılık, tıp ve veterinerlik programları dışında diğer yükseköğretim programlarında üç seviyeli (lisans, yüksek lisans ve doktora) yapı bulunmaktadır.

Yükseköğretim Yeterlilikleri

Ön lisans ve lisans programlarına ilişkin yeterlilikler:

1. a) Meslekî ön lisans diploması, 2 yıl (120 AKTS)
2. b) Ön lisans diploması, 2 yıl (120 AKTS)
3. c) Lisans diploması, 4 yıl (240 AKTS)

ç) Lisans diploması, 5-6 yıl (300-360 AKTS): Dış Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık, Tıp

Lisansüstü programlarına ilişkin yeterlilikler:

1. Tezsiz yüksek lisans diploması, 1,5 yıl (90 AKTS)
2. Tezli yüksek lisans diploması, 2 yıl (120 AKTS)
3. Doktora diploması, 3-4 yıl (180-240 AKTS)

Ulusal Meslekî Yeterlilik Sistemindeki Yeterlilikler

MYK, ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alarak, teknik ve meslekî alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirlemek; denetim, ölçme ve değerlendirme, belgelendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin etkinlikleri yürütmek için gerekli ulusal yeterlilik sistemini kurmak, işletmek ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesiyle ilgili çalışmaların yürütülmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

5544 sayılı Kanuna göre ulusal meslekî yeterlilik sistemi:

“Teknik ve meslekî eğitim standartlarının ve bu standartları temel alan yeterliliklerin geliştirilmesi, uygulanması ve bunlara ilişkin yetkilendirme, denetim, ölçme ve değerlendirme, belgelendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin kural ve faaliyetlerdir.”

(Meslekî Yeterlilik Kurumu Kanunu, Madde 2)

MYK, ulusal yeterliliklere ilişkin ölçme, değerlendirme ve belgelendirme faaliyetlerini yürütmek üzere TS EN ISO/IEC 17024 standardına göre akredite edilmiş ve diğer gerekli ölçütleri karşılayan kuruluşları “Yetkilendirilmiş Belgelendirme Kuruluşu” olarak yetkilendirmektedir. Söz konusu kuruluşlar tarafından

ulusal yeterliliklere dayalı olarak yürütülen ölçme ve değerlendirme işlemlerinin sonucunda başarılı olan adaylara ilgili ulusal yeterlilik kapsamında MYK Meslekî Yeterlilik Belgesi düzenlenmektedir.

Diğer Kurumlar Tarafından Sağlanan Yeterlilikler

Ülkemizde MEB, YÖK ve MYK'nın dışında, mevzuatla tanımlanmış diğer kurum ve kuruluşlar tarafından sunulan yeterlilikler de bulunmaktadır.

TÜRKİYE YÜKSEKÖĞRETİM YETERLİLİKLER ÇERÇEVESİ

Avrupa Yükseköğretim Alanı Yeterlilikler Çerçevesi (The Overarching Framework for Qualifications of EHEA - QF-EHEA)

QF-EHEA, Mayıs 2005'te Bergen (Norveç)'de Bologna Sürecine üyesi 45 ülkenin Eğitim Bakanları tarafından benimsenen ve "Dublin Seviye Tanımlayıcıları" (Dublin Level Descriptors) esas alan bir çerçeve olup; yalnızca yükseköğretim için tasarlanmıştır. Bu sistemde yükseköğretimin her kademesi sonunda kazanılması gereken öğrenim çıktıları tanımlanmıştır.

Avrupa Yasam boyu Öğrenim Yeterlilikler Çerçevesi(European Qualifications Framework for Lifelong Learning-EQF/LLL)

Bireyin öğrenim çıktılarının değerlendirilip eğitim ve öğrenimindeki bir sonraki düzeye devamını sağlayacak, örgün (formal), yaygın (nonformal) ve resmi olmayan (informal) her türlü ilk, orta ve yükseköğretim düzeylerinde akademik ve mesleki eğitim, çıraklık eğitimi sonunda elde edilen yeterlilikleri de içine alacak biçimde tasarlanmış olan bu çerçeve, Avrupa Birliği'nin "Eğitim ve Öğretim 2010" (Education and Training 2010) programına dahil olan ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu; AB üyesi, aday ve Avrupa Ekonomik Alanı üyesi 32 ülkenin görüşleri alınarak sonuçlandırılmıştır. AB Komisyonu'nun 5 Eylül 2006 tarihli "EQF/LLL Önerisi", AB Bakanlar Konseyi ve Parlamentosu'na sunulmuştur. Söz konusu öneri, 22 Nisan 2008 tarihinde AB Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu ortak tavsiye kararı haline gelmiştir. EQF/LLL sisteminde yaşam boyu öğrenimin her kademesine yönelik öğrenim çıktıları bilgi, beceri ve yetkinliklere göre sekiz seviyede tanımlanmıştır.

QF-EHEA ve EQF/LLL Karşılaştırması

QF-EHEA ve EQF/LLL, kapsadıkları coğrafi bölge, amaçları ve uygulama alanları açısından farklılıklar gösterirler. EQF/LLL, Avrupa Birliğine üye 27 ülke için tasarlanmıştır; QF-EHEA ise Bologna Sürecine üye 45 ülke için geliştirilmiştir.

EQF/LLL, yaşam boyu öğrenimin tüm kademelerini kapsadığı için, çalışma grupları daha geniş kapsamlıdır. Bütün kademelerden bakanlık temsilcileri, yükseköğretim üst kurul temsilcileri ve sektör temsilcileri bulunmaktadır. EQF/LLL sisteminin yaşam boyu öğrenimdeki çok farklı kademeler için ortak bir çerçeve oluşturma çabası veya amacı, bu sistem içindeki birçok tanım ve kavramın, yalnızca yükseköğretim için kurgulanan QFEHEA sistemi içindeki tanımlardan ve kavramlardan farklılaşmasına neden olmaktadır. Her iki sistemde verilen seviye tanımlayıcıları farklı uygulamalara yönelik tasarlanmıştır. EQF/LLL sisteminde verilen tanımlayıcılar oldukça geneldir ve yaşam boyu öğrenimde yer alan her türlü öğrenme türüne uygulanabilirler. QF-EHEA ise tamamen ve sadece özel olarak yükseköğretim için tasarlanmıştır.

2005'te Bergen'de gerçekleştirilen Bologna Bakanlar Konferansı sonunda alınan kararlar çerçevesinde, İrlanda, İskoçya (Birleşik Krallık) ve Danimarka gibi ülkelerin QF-EHEA sistemine uyumlu olarak geliştirdikleri ulusal yeterlilikler çerçevelerine ilişkin çalışmalarını tamamladıklarını; Avrupa Komisyonu tarafından önerilen EQF/LLL sistemi ile ilgili yeni bir hazırlık yapmayacakları ve ayrıca, AB Komisyonu ile Bologna İzleme Grubu ve Avrupa Üniversiteler Birliği arasındaki bu konu hakkındaki ihtilafın henüz çözülemediği bilinmektedir. Ancak henüz yeterlilikler çerçevesini tamamlamamış birçok ülke seviye tanımlayıcılarını oluştururken, Dublin tanımlayıcılarını esas alıp; onları EQF/LLL için yapılmış olan tanımlayıcılarla ilişkilendirmektedir.

Bununla birlikte, iki sistem birbirleriyle ilişkilendirilebilmektedir; EQF/LLL sisteminin 5 ila 8. seviyeleri, her türlü yeterliliğe uygulanabilen genel tanımlayıcılar olmakla beraber, yükseköğretim yeterlilikleri için de

uygulanabilmektedirler; bu sebeple, sözkonusu seviler, QF-EHEA sistemi ile ilişkilendirilebilmektedir. Nitekim, 17-18 Mayıs 2007 tarihlerinde gerçekleştirilen Bologna Bakanlar Konferansında kabul edilen "Londra Bildirgesi"nde "AYA Yeterlilikler Çerçevesi (QF-EHEA)" ile uyumlu ulusal yeterlilikler çerçevesinin, AB Komisyonunun "Yasam boyu Öğrenim Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (EQF/LLL)" önerisi ile de uyumlu olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, Bologna İzleme Grubunca oluşturulan Yeterlilikler Çerçevesi Çalışma Grubu'nun Mayıs 2007 tarihli raporunda, bu ifade tekrarlanmakta; ve Avrupa'da iki ayrı yeterlilik çerçevesinin mevcudiyetinden kaynaklanacak herhangi bir karışıklığa yol açmamak için QFEHEA'nin Avrupa Yükseköğretiminin küresel boyutta tanıtılmasında esas alınması gerektiği vurgulanmaktadır.